

یادداشت

مروری بر مسیر استقلال کانون وکلا

فرشاد فارسانی

وکیل دادگستری و عضو هیئت مدیره کانون وکلای دادگستری مرکز

پس از پیروزی انقلاب مشروطه در مردادماه سال ۱۲۸۵، زمانی که مرحوم حسن پیرنیا به وزارت دادگستری تعیین شد، در سال ۱۲۸۷ کمیسیون تنقیح قوانین را تشکیل داد که وظیفه‌اش تدوین قوانین کارآمد از طریق ترجمه قوانین خارجی و متون فقهی بود. ازجمله در تاریخ ۱۲۹۰/۴/۲۶ قانون اصول تشکیلات عدلیه و محاض شرعیه را برای سامان‌دادن به وضعیت عدلیه در کشور با حمایت مرحوم سیدحسن مدرس به تصویب رساند.
حسب این قانون که فصل چهارم آن (مواد ۲۳۶ تا ۲۴۳) به وکلای عدلیه اختصاص داشت، وکلا موظف شدند برای شرکت در جلسات دادگاه برابر آیین‌نامه‌ای که به تصویب وزارت دادگستری برسد، امتحان وکالت دهند و اجازه یا تصدیق‌نامه وکالت بگیرند. این امر موجب نارضایتی مدعیان وکالت و اغلب افرادی شد که فرد خاصی را به‌عنوان وکیل خود در نظر گرفته بودند. در آیین‌نامه آن وکلا از نظر سطح سواد و جواز حضور به سه درجه تقسیم شدند: درجه-۱ با حق محاکمه در عموم محاکم، به‌ویژه دیوان عالی کشور؛ درجه-۲ با حق حضور در محاکم ابتدایی و استیناف و درجه-۳ با حق حضور و طرح دعوی و دفاع در محاکم صلح. در این آیین‌نامه آزمون، صدور و تمدید تصدیق وکالت برعهده وزیر عدلیه بود که به دلخواه می‌توانست از تأیید پروانه وکیلی خودداری کند. در سال ۱۲۹۶ شمسی، در زمان وزارت مرحوم ممتازالدوله، آیین‌نامه جدیدی در ۲۰ ماده تصویب و آیین‌نامه‌های سابق نسخ شد و مواد امتحانی وکالت در سه مورد املا و انشای فارسی، مسائل فقهی (از معلومات و قضا و شهادات و حدود و دیات در حد فهم قضائی) و قوانین مملکتی و اختیار امتحان کتبی از موضوعات عملی حقوقی (تهیه دادخواست و شکوائیه و دفاع) در نظر گرفته شد و کمیسوینی موظف به تحقیق درباره دیانات و امانت و شرافت و پاک‌دامنی وکلا بود. در این آیین‌نامه نیز آزمون و صدور و تمدید پروانه از طرف وزارت دادگستری انجام می‌شد و وکلا کمکام جزئی از وزارت عدلیه بودند. پس از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ و تغییرات سیاسی، با افزایش تعداد وکلای دادگستری نخستین وکلای رسمی درخواست‌های صنفی خود را در پنج ماده به اطلاع وزیر دادگستری رساندند و وزارت دادگستری نیز با تشکیل مجمع موافقت کرد. نخستین نشست مجمع وکلا در تیرماه سال ۱۳۰۰ با اعمت و ریاست شیخ علی‌اکبر در وزارت عدلیه برگزار شد و شش نفر به‌عنوان اعضای هیئت‌مدیره دوره اول مجمع وکلای رسمی با ریاست شیخ جلال‌الدین نهاوندی، نایب‌رئیزی حسین‌علی نقیب‌زاده مناسیح انتخاب شدند و دو ماه بعد نیز نظام‌نامه داخلی مجمع وکلا برای اداره امور داخلی مجمع و هیئت‌مدیره تنظیم و به وزارت عدلیه پیشنهاد شد که در ۱۲ آذر همان سال به تصویب وزیر عدلیه رسید. مجمع وکلای رسمی در سال ۱۳۰۱ منحل شد و مجمع دیگری تشکیل نشد. مع الوصف اولین تشکیلات صنفی وکلا محسوب می‌شود. با انتقال حکومت از قاجاریه به پهلوی و وزارت عدلیه دادگستری مرحوم علی‌اکبر داور در سال ۱۳۰۵ اختیار ویژه برای ایجاد عدلیه نوین از مجلس و رضاشاه اخذ کرد و با حمایت مرحوم مدرس ضمن پایه‌گذاری دادگستری نوین بسیاری از قوانین مهم از جمله قانون اصول تشکیلات عدلیه و قانون مدنی را در سال ۱۳۰۷ و قانون ثبت را در سال ۱۳۱۰ به تصویب رساند. در سال ۱۳۰۹ مرحوم داود پیرنیا فرزند مرحوم حسن پیرنیا که بعد از انحلال مجمع وکلا اداره امور وکلا بیشتر زیر نظر اداره احصاییه امور قضائی وزارت عدلیه» به سرپرستی او بود و بعدها بر نامه موسیقی گل‌ها را در رادیو تأسیس کرد، تعدادی از وکلا را در منزل خود دعوت و اعلام کرد که وزیر عدلیه (مرحوم داور) مصلحت می‌داند کانون وکلا تشکیل شود و برای هزینه تأسیس کانون از آنان کمک خواست. بعضی وکلا تأمین هزینه و مخارج کانون را برعهده گرفتند و قرار شد دیگر وکلا هم به اجبار مبلغی بپردازند و مقدمات تهیه ج و استخدام پرسنل با این پول مهیا شد و در نهایت کانون وکلا در ۲۰ آبان‌ماه ۱۳۰۹ از سوی میرزا علی‌اکبر خان داور تأسیس و افتتاح شد. در همین روز جلال‌الدین نهاوندی که پیش‌تر رئیس مجمع وکلای رسمی بود، به نمایندگی از وکلا ریاست کانون را به داور پیشنهاد داد که او هم این پیشنهاد را پذیرفت و به‌عنوان نخستین رئیس کانون وکلا انتخاب شد. همچنین وکلا خواستار انتصاب پیرنیا به نایب‌رئیزی شدند که داور این موضوع را برعهده خود وکلا گذاشت و آنان نیز او را به این سمت برگزیدند. دوره بعد به دلیل اختلافات داخلی برگزار نشد و دو انتخابات در سال ۱۳۱۴ و ۱۳۱۵ برگزار شد که هر دو آنها از سوی وزیر دادگستری وقت باطل شد. با وجود حذف مجمع داور به‌عنوان حامی اصلی کانون وکلا در اوج قدرت رضاشاه، درخواست استقلال کامل و تعیین هیئت‌مدیره از بین وکلا ادامه یافت تا اینکه قانون وکالت ۱۳۱۴ تصویب شد اما به خاطر اینکه طی آن به وکلا اجازه داده شده بود خودشان هیئت‌مدیره کانون وکلا را برگزینند، اجرائی نشد و باطل شد تا قانون وکالت ۱۳۱۵ به تصویب رسید که ماده ۱۸ آن برای اولین بار به استقلال کانون وکلا البته از نظر عواید و مخارج (مالی) اشاره کرد. ماده ۵۵ آن از وکالت در دادگستری افرادی که تصدیق‌نامه نداشتند، جلوگیری کرد و برای مظاهران به وکالت مجازات در نظر گرفت. این قانون و نظام‌نامه آن هرچند از نظر مالی و اداری به کانون استقلال نسبی داد ولی کانون به دست هیئت‌مدیره‌ای که منصوب وزیر دادگستری بودند، اداره می‌شد و وزیر دادگستری می‌توانست رأسا وکیل را معلق کند. مبتنی بر این قانون احمد متین‌دفتری، وزیر دادگستری وقت که در ۲۶ اسفند ۱۳۱۶ شخصیت حقوقی کانون را به ثبت رسانده بود، مطابق رویه گذشته ۱۸ عضو هیئت‌مدیره کانون را از بیسن ۲۶ نفر منتخب اول تعیین کرد. به‌این‌ترتیب نخستین هیئت‌مدیره کانون وکلای مرکز با ریاست وزیر دادگستری و نایب‌رئیزی سیدهاشم وکیل و عضویت افرادی مانند ارسلان خلیفتری، محمود سرشار و عبدالحمید اعظمی‌زنگنه آغاز به کار کرد. تلاش‌ها برای رسیدن به استقلال کانون وکلا ادامه داشت، ازجمله اینکه مرحوم ارسلان خلیعتری در سال ۱۳۲۶ طرحی به منظور اصلاح قانون وکالت تهیه کرد و برای تمام وکلای آن زمان فرستاد که هدفش استقلال وکلای دادگستری و مصونیت آنها از تعلیق به وسیله دستگاه مجریه بود. دو سال پس از پایان جنگ جهانی دوم یعنی در سال ۱۹۴۷ (۱۳۲۵ شمسی) اتحادیه بین‌المللی وکلا (IBA) تأسیس شد. کانون وکلای مرکز نیز در سال ۱۹۴۸ به عضویت آن درآمد و در زمانی که اسانامه این نهاد در حال تدوین بود، نمایندگانش حضور فعال داشتند، حتی مرحوم محمود سرشار، نایب‌رئیس کانون وکلا که مسلط به چند زبان خارجی بود، مدتی نایب‌رئیس اتحادیه بین‌المللی وکلا شد. زمانی که هیئت‌مدیره کانون مرکز از سفر ژرژ موریس، رئیس اتحادیه بین‌المللی وکلا، به ایران مطلع شدند، مرحوم سرشار در جلسه هیئت‌مدیره بیان می‌کند: «بنده قبلا نیز عرض کرده‌ام در نگاره بین‌المللی وکلا که ما یک کرسی داریم، نمی‌توانیم بگوییم که ما استقلال نداریم. هیئت اسقلال وکالت در نتیجه رشد فکری و اخلاقی وکالت در جهان حاصل شده است و این استقلال جزء لاینفک شغل وکالت است و از اوصاف برجسته‌ای این حرفه محسوب خواهد شد و امروز وکلا و کانون‌های عالم برای این امتیاز اهمیت بسزایی قائلند». سرانجام ژرژ موریس هفدهم خرداد ۱۳۲۹ وارد ایران می‌شود و علی‌رغم اینکه تحت تأثیر نظرات‌های سیدهاشم وکیل، ارسلان خلیعتری و محمود سرشار قرار می‌گیرد، پس از اینکه در نتیجه کنج‌کاوی از عدم استقلال کانون

وکلای ایران مطلع شد، به مرحوم هاشم وکیل می‌گوید معلوم می‌شود شما رشید نیستید و عدم رشد وکلا را دلیل عدم رشد موکلان می‌دانست.

^[1] پس از پیروزی انقلاب مشروطه در مردادماه سال ۱۲۸۵، زمانی که مرحوم حسن پیرنیا به وزارت دادگستری تعیین شد، در سال ۱۲۸۷ کمیسیون

مهدی بازرگان: آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در یک بیانیه مطبوعاتی اعلام کرد که نشست فصلی شورای حکام آژانس، چهارشنبه ۲۰ نوامبر (۳۰ آبان) ساعت ۱۰:۳۰ به وقت محلی وین برگزار می‌شود. به نوشته ایسنا در این بیانیه آمده است که موضوعات مورد بحث شامل درخواست‌های عضویت در آژانس، گزارش کمیته کم‌کها و همکاری فنی، راستی‌آزمایی و نظارت در ایران ذیل قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل؛ راستی‌آزمایی هسته‌ای؛ انعقاد توافقات پادمانی و پروتکل الحاقی، کارمندان بخش پادمانی که قرار است به‌عنوان بازرس به خدمت گرفته شوند، اجرای توافق پادمانی در جمهوری خلق کره، اجرای توافق پادمانی در جمهوری عربی سوریه، ناوگان دریایی هسته‌ای؛ استرالیا، ناوگان دریایی هسته‌ای، برزیل، توافق ان‌بی‌بی با جمهوری اسلامی ایران، ایمنی و امنیت هسته‌ای و توافق پادمانی اوکراین، انتقال مواد هسته‌ای در چارچوب توافق آکوس (AUKUS) و پادمان‌ها ذیل همه جنبه‌های ان‌بی‌تی و احیای برابری حاکمیتی همه کشورهای عضو آژانس بین‌المللی انرژی اتمی خواهد بود. این نشست قرار است به طور غیرعلنی برگزار شود. رافائل گروسی، مدیرکل آژانس، در آغاز این نشست سخنرانی می‌کند که متن مکتوب آن در وبگاه آژانس منتشر خواهد شد. وی گفت همچنین قرار است چهارشنبه ۲۰ نوامبر ساعت ۱۳ به وقت محلی وین کنفرانسی خبری برگزار کند و به سوالات خبرنگاران پاسخ دهد.

پیش‌تر روتیزر گزارش داده بود که برخی دیپلمات‌ها خبر داده‌اند اروپایی‌ها به دنبال ایجاد فشار بر ایران در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی هستند. بنده گفته است این دیپلمات‌ها، «قدرت‌های اروپایی برای تحت فشار قراردادن تهران به دلیل آنچه همکاری ضعیف با آژانس اعلام شده، به دنبال تصویب قطع‌نامه جدیدی علیه ایران از طریق هیئت حاکمه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی هستند. درعین حال دیپلمات‌های آگاه به روتیزر گفته‌اند که با چشم‌انداز حضور ترامپ در کاخ سفید، این قطع‌نامه می‌تواند به تنش دیپلماتیک و فنی بیشتر با ایران منجر شود. براساس این گزارش قطع‌نامه پیشنهادی به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، این نهاد را موظف می‌کند تا علاوه بر گزارش‌های اس‌ماه عادی خود، گزارشی موسوم به «گزارش جامع» درباره فعالیت‌های هسته‌ای ایران صادر کند که در آن جزئیات بیشتری توضیح داده شده و تمرکز بیشتر بر حوزه‌های مورد بحث مانند تداوم‌نداشتن توضیح ایران درباره ردیابی اورانیم در سایت‌های اعلام‌نشده وجود دارد. گفته شده هدف از این اقدام اروپایی‌ها اجبار ایران به بازگشت به میز مذاکره و موافقت با محدودیت‌های جدید اتمی در ازای کاهش تحریم‌هاست. این در حالی است که رافائل گروسی، مدیرکل آژانس، اکنون در تهران به سر می‌برد. در همین حال یک دیپلمات اروپایی شناساس هم عنوان کرد «نگرانی‌های ما درباره فعالیت‌های هسته‌های ایران به‌خوبی شناخته شده است. درخواست از آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برای یک گزارش کامل نیز طبیعی است. بریتانیا و آلمان برای دستیابی به یک قطع‌نامه فشار می‌آورند». به نوشته شفقنا، هنوز مشخص نیست واکنش گروسی به این اقدام چه خواهد بود اما او فعلا به دیپلماسی ظریف و آرام در قبال ایران پایبند است. گروسی در یک کنفرانس مطبوعاتی در ماه سپتامبر در پاسخ به سوالی درباره امکان گزارش جامع گفته بود «ما همین حالا نیز

چنین گزارش‌هایی را می‌دهیم. اما رویکرد من این است که درحال حاضر سعی کنم مسائلا ر حل کنم و چشم‌اندازی از یک اقدام تئیهی در آینده نداشته باشم. ایده من این است که اکنون تلاش کنم تا همکاری انجام شود».
دیروز دوشنبه نیز اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت امور خارجه، در نشست خبری خود به موضوع احتمال صدور قطع‌نامه ضدایرانی در شورای حکام اشاره داشت و عنوان کرد «جمهوری اسلامی حسن نیت خودش را نشان داد. وزیر محترم در توبیتی خیلی صریح اعلام کردند که اکنون نوبت اروپااست». به گفته بقایی، «سفر مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی سفر مفید و خوبی بود که در آن تفاهم‌های خوبی شد. طبق اصول انتظار می‌رود که طرف‌های مقابل قدردان این ابتکار و این رویکرد همراه با حسن نیت جمهوری اسلامی ایران باشند و اجازه بدهند که موضوعات فی مابین ایران و آژانس در مسیر فنی و به دور از فشارها و ملاحظات سیاسی ادامه پیدا کند».
خبرهای واصله هم حکایت از آن دارد که شناسن صادرشدن قطع‌نامه از سوی اروپایی‌ها در حال افزایش است، با این حال لارنس نورمن، خبرنگار نشریه امریکایی وال‌استریت ژورنال، به نقل از منابع خود در نشست اجتماعی ایکس نوشت: «درحال حاضر ژورنیکی اروپایی (انگلیس، آلمان و فرانسه)، قطع‌نامه خود علیه ایران را در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی پیش می‌برند». او افزود «آنها (روپا) در تلاش برای کسب حمایت دیگر کشورها از این قطع‌نامه هستند، اما حتی پس از بازگشت گروسی از ایران، مذاکرات یسن آژانس و تهران ادامه یافته تا اقدامات و همکاری سانه‌دهای ار راستای جلوگیری از هرگونه تقابل در شورای حکام شکل بگیرد».

عبدالرضا فرجی‌راد: شناسن صدور قطع‌نامه ضد ایرانی ۵۰-۵۰ است
با توجه به آنچه مطرح شد و با در نظر گرفتن اخبار مثبت و منفی روزهای اخیر، دورنمای مهیمی از احتمال صادر شدن یا نشدن قطع‌نامه ضد ایرانی از سوی اروپایی‌ها در نشست فصلی شورای حکام وجود دارد، کم‌اینکه در همین زمینه عبدالرضا فرجی‌راد هم در گفت‌وگوی خود با «شرق»، ارزیابی مشابهی دارد و تصریح می‌کند «شناسن صدور قطع‌نامه ضد ایرانی در نشست فصلی شورای حکام هفته جاری که از روز چهارشنبه

شورای حکام وجود دارد، کم‌اینکه در همین زمینه عبدالرضا فرجی‌راد هم در گفت‌وگوی خود با «شرق»، ارزیابی مشابهی دارد و تصریح می‌کند «شناسن صدور قطع‌نامه ضد ایرانی در نشست فصلی شورای حکام هفته جاری که از روز چهارشنبه

آغاز می‌شود، تقریبا ۵۰-۵۰ است»، چون به گفته سفیر اسبق ایران در ایسلند، «به همان اندازه که احتمال دارد اروپایی‌ها این اقدام ضد ایرانی خود را عملیاتی کنند، در سوی دیگر هم باید در نظر داشت که پس از بازگشت رافائل گروسی از تهران، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تاکنون مصاحبه تند یا نوشته معناداری را در فضای مجازی ضد پرونده هسته‌ای ایران مطرح نکرده است» که از منظر این استاد ژئوپلیتیک به معنای آن است که «رافائل گروسی در دیدار با رئیس جمهور، وزیر امور خارجه و رئیس سازمان انرژی اتمی، موضوعی را ردوپدل کرده است که باعث شده اکنون مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در وین به دنبال مدیریت فضا باشد تا به نحوی اروپایی‌ها را از صدور قطع‌نامه ضد ایرانی در نشست فصل شورای حکام منصرف کند». باوجوداین سفیر پیشین ایران در نورز اذعان دارد «با طاعتیت نمی‌توان به این سؤال پاسخ داد که آیا گروسی می‌تواند اروپایی‌ها را از این مسیر بازدارد یا خیر». با این خوانش، فرجی‌راد ادامه می‌دهد «برای قضاوت نهایی باید منتظر ماند و دید که لحن و متن گزارش فصلی آژانس و رافائل گروسی درباره پرونده فعالیت‌های هسته‌ای ایران چگونه خواهد بود تا به یک ارزیابی دقیق‌تری رسید».

البته این استاد دانشگاه در ادامه تحلیل خود، آثار و تبعات سیاسی و دیپلماتیک بازگشت دونالد ترامپ به کاخ سفید را هم مدنظر قرار می‌دهد و باور دارد «اکنون اروپایی‌ها هم نیم‌نگاه جدی به پیروزی دونالد ترامپ در انتخابات ریاست‌جمهوری دارند، بنابراین مسیر رئیس جمهور جدید آمریکا در «تعامل» یا «تقابل» احتمالی با تهران می‌تواند شرایط متفاوتی را برای اروپایی‌ها رقم بزند» و چون به گفته فرجی‌راد، «اکنون زرمه‌های دیدار بین ایران ماسک و امیرسعید ایرانی با وجود تکذیبیه وزارت امور خارجه ایران مطرح است، درحال حاضر اروپایی‌ها شناسن تعامل ایران و آمریکا در دوره دونالد ترامپ را بیشتر از تقابل می‌دانند». اواین‌رو سفیر اسبق ایران در مجارستان، چنین تصور می‌کند «شاید سه کشور اروپایی عضو برجام طبق آن ۵۰ درصد خوش‌بینانه، یا از صدور قطع‌نامه ضد ایرانی در نشست فصلی شورای حکام منصرف شوند یا اگر طبق ۵۰ درصد بدبینانه، در نهایت قطع‌نامه علیه برنامه هسته‌ای ایران در شورای حکام صادر شود، لحن چندان تندی نداشته باشد و اساسا پرونده از شوری حکام به شورای امنیت ارجاع داده نشود و موضوع همان‌جا در شورای حکام خاتمه پیدا کند».

این استاد ژئوپلیتیک به چراغ سبز وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران درباره آمادگی تهران در زمینه آغاز گفت‌وگوها با اروپا اشاره دارد که به زعم او، «می‌تواند فضای مثبت حادقلی را برای تنش‌زدایی و کاهش اختلاف‌های جاری بین ایران و

قاره سبیز فراهم کند». به همین دلیل، فرجی‌راد احتمالی بود اندک را برای این مسئله قائل است که اروپایی‌ها هم چندان به دنبال تقابل تمام‌عیار و افزایش اختلاف‌های جاری با ایران نباشند. البته تحلیلگر ارشد مسائل اروپا خاطر نشان می‌کند که «برخی اقدامات نظیر تحریم خطوط کشتیرانی ایران نیز می‌تواند تحلیل‌های خوش‌بینانه را تحت‌الشعاع قرار دهد».
باین‌حال، سفیر اسبق ایران در نروژ، ذیل بخش پایانی گفت‌وگوی خود با «شرق»، این جمع‌بندی را دارد: «در فاصله ۹ هفته تا روی کار آمدن دونالد ترامپ، وضعیت به شکل فعلی ادامه پیدا خواهد کرد و پس از آغاز به کار رسمی دولت دوم دونالد ترامپ است که سرنوشت بسیاری از پرونده‌های مهم مانند جنگ اوکراین، جنگ غزه، پرونده هسته‌ای ایران و… روشن خواهد شد».

یوسف مولایی: جالش کنونی ایران و آژانس، یک چالش حقوقی با رویکرد سیاسی است

یوسف مولایی دیگر تحلیلگری بود که در گپ‌وگفت خود با «شرق» از دو منظر به این موضوع ورود کرده و دست به تئیین «حقوقی» و «سیاسی» در قطع‌نامه ضدایرانی توسط اروپا

در نشست فصلی هفته جاری شورای حکام می‌زند. از یک سو این کارشناس حقوق بین‌الملل، ذیل ارجاعی به مصاحبه پیشین خود، دست به تئیین حقوقی پیش‌نویس قطع‌نامه احتمالی سه کشور اروپایی و آمریکا می‌زند و می‌گوید: «اگر چنین پیش‌نویس قطع‌نامه‌ای تدوین شده باشد، متن و لحن آن مؤید فضای حاکم برای شورای حکام خواهد بود». این حقوق‌دان اعتقاد دارد «پیش و بیش از واکنش ایران باید ماهیت و محتوای قطع‌نامه بر اساس پیش‌نویس ارائه‌شده را کالدش‌کافی کرد». در همین زمینه، این استاد دانشگاه به «شرق» می‌گوید: «قطع‌نامه‌های شورای حکام همواره رویکردی الزام‌آور برای کشورها در زمینه همکاری با این شورا و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی دارند، اما قطع‌نامه‌ها با لحن‌های متفاوتی که دارند، این همکاری را با شدت و ضعف همراه می‌کنند».

مولایی در ادامه تحلیل حقوقی خود، تأکید دارد که قطع‌نامه‌ها کاهشی حالت «توصیه‌ای» پیدا می‌کنند، گاهی حالت «بازارندگی» به خود می‌گیرند، گاهی نگاه «ترغیبی» در قطع‌نامه‌ها مدنظر است و گاهی هم رویکرد «تشویقی» و «تهدیدی» و «تمکینی» در دستور کار صدور قطع‌نامه‌ها

«شرق» نشست فصلی پیش‌روی شورای حکام و احتمال صدور قطع‌نامه ضدایرانی از سوی اروپایی‌ها را بررسی می‌کند

یک نشست نفس‌گیر

هست. این حقوق‌دان تصریح می‌کند: «هرکدام از این لحن‌ها در قطع‌نامه‌های شورای حکام، در نهایت کشور هدف را ملزم به همکاری می‌کند، اما شدت و ضعف این همکاری‌ها، ذیل هرکدام از این لحن‌هاست که باعث می‌شود کشوری مانند ایران، خود را ملزم به همکاری با آژانس بداند یا نه».
با این ارزیابی حقوقی مولایی از متن پیش‌نویس قطع‌نامه‌های شورای حکام، او بر این باور است که «اختلاف‌های پادمانی تهران با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در زمینه ادعایی عدم همکاری سازمان انرژی اتمی ایران درباره سوالات آژانس و روشنگری در خصوص کشف مواد رادیواکتیو در برخی مراکز هسته‌ای اعلام‌نشده، عملا به یک چالش حقوقی با رویکرد سیاسی تبدیل شده است که هر بار لحن قطع‌نامه‌های شورای حکام علیه تهران را الزام‌آورتر، تحکم‌تر و تمکینی‌تر می‌کند». با این استدلال حقوقی مولایی، او باور دارد: «ایران رفته‌رفته باید به سمت همکاری با آژانس پیش برود و اگر در مقابل، ایران به دنبال واکنش متقابل در برابر صدور قطع‌نامه باشد، بی‌شک بحران هسته‌ای را برای خود به ابربحران بدل خواهد کرد که با توجه به مشکلات داخلی، امکان رفع ساده این مشکلات بسیار سخت می‌شود».

درعین حال، مولایی به نکته مهم‌تری درباره تأثیر فضای سیاسی و دیپلماتیک ناشی از بن‌بست در مذاکرات ایران با غرب می‌پردازد و می‌گوید: «من بارها عنوان کرده‌ام که موضوع پرونده فعالیت‌های هسته‌های ایران بیش از آنکه یک خوانش فنی و حقوقی داشته باشد، قطعا یک برداشت سیاسی دارد. از این منظر، حتی اگر گزارش آژانس بین‌المللی انرژی اتمی لحنی مثبت هم داشته باشد، مطمئن باشید با توجه به فضای کنونی که آمریکا اقدامات معناداری علیه ایران در هفته گذشته انجام داده است، از طرف دیگر شاهد تحرکات اسرائیل ضد امنیت ملی ایران هستیم. صدور قطع‌نامه علیه تهران وجود دارد؛ چون آژانس به همان اندازه که یک نهاد فنی و حقوقی است، می‌تواند تحت تأثیر نگرش‌های سیاسی و نفوذ قدرت‌ها قرار بگیرد».

استاد دانشگاه با بازخوانی مواد برجام و نیز مفاد مندرج در قطع‌نامه ۲۲۳۱، نکته کلیدی دیگری ناظر بر احتمال فعال‌شدن مکانیسم ماشه در صورت صدور قطع‌نامه را مطرح می‌کند و به «شرق» می‌گوید: «فعال‌شدن مکانیسم ماشه لزوما به برگزاری نشست شورای حکام نیاز ندارد و هر زمان طرفین می‌توانند در این راستا گام‌های عملیاتی و حقوقی خود را بردارند». با این وجود و از دید این استاد دانشگاه، «به دلیل آنکه سه کشور اروپایی عضو برجام برای فعال‌کردن مکانیسم ماشه به توجیه حقوقی نیاز دارند، سعی می‌کنند از گزارش‌های آژانس و مجموعه نگاه شورای حکام نیز استفاده کنند». از این‌رو است که به زعم مولایی، «این برآورد نادرست شکل گرفته که فعال‌شدن مکانیسم ماشه حتما به برگزاری نشست فصلی شورای حکام نیاز دارد». کارشناس حوزه بین‌الملل در ادامه ارزیابی خود و به شکل هم‌زمان، نقش شورای حکام از زاویه حقوقی برای فعال‌کردن مکانیسم ماشه را هم تحلیل می‌کند و باور دارد: «بایرأمتر تعیین‌کننده برای صدور قطع‌نامه علیه پرونده فعالیت‌های هسته‌ای ایران یا هر کشوری در شورای حکام، به گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بازمی‌گردد. به هر حال این نهاد، نقش فنی و مرجع برای تصمیم‌گیری شورای حکام است. در نتیجه گزارش‌های چهارشنبه هفته جاری

رافائل گروسی در سمت‌وسودهی به رفتار اعضای شورای حکام اثر ملموسی خواهد داشت».

از سوی دیگر، این حقوق‌دان مکانیسم ماشه را فرایندی زمان‌بر، پیچیده و فرسایشی می‌داند و گفته او، «اگرگونه نیست که به محض اقدام برای فعال‌شدن مکانیسم ماشه، شورای امنیت قطع‌نامه‌ها را علیه تهران بازگرداند». در تشریح بیشتر این نکته، مولایی یادآوری می‌کند: «مکانیسم حل اختلاف پیش‌بینی شده در برجام، این‌گونه عمل می‌کند که اگر یکی از طرف‌های برجام به این جمع‌بندی برسد که طرف دیگر یعنی ایران به تعهدات ذکرشده در این توافق پایبند نیست، می‌تواند به کمیسیون مشترک شکایت کند. این کمیسیون در چارچوب برجام و برای نظارت بر حسن اجرای این توافق تأسیس شده است. اگر ظرف ۳۰ روز، حکایت آن‌گونه که شاکی می‌خواهد حل نشود، شاکی می‌تواند موضوع حل‌نشده را به‌عنوان دلیلی برای توقف اجرای تعهدات برجام در نظر بگیرد و به شورای امنیت سازمان ملل اطلاع دهد که موضوع از نظر این کشور حل نشده، متضمن عدم اجرای چشمگیر است. پس از آن، شورای امنیت ۳۰ روز وقت دارد تا درباره استمرار تعلیق تحریم‌ها یا بازگرداندن آنها قطع‌نامه صادر کند». این استاد دانشگاه در ادامه تبیین حقوقی خود تأکید دارد: «اگر در مدت تعیین‌شده شورای امنیت نتواند در این زمینه قطع‌نامه‌ای صادر کند، تمام تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل که قبل از برجام برقرار شده بودند، به‌طور اتوماتیک بازمی‌گردند که به این سازوکار، مکانیسم ماشه می‌گویند». مضافا مولایی به بر یک‌سری از کارگروه حل اختلاف‌ها و همچنین نشست‌های کمیسیون مشترک در سطح کارشناسان، معاونان وزرا و نشست در سطح وزرا به‌عنوان الزامات حقوقی در فعال‌کردن مکانیسم ماشه اشاره دارد. به همین دلیل، او متذکر می‌شود که مکانیسم ماشه نمی‌تواند به صورت «آتی» عمل کند. ولی مولایی اذعان دارد: «بصرف مطرح‌شدن مذاکرات و رایزنی‌های ژئوپلیکانی اروپایی با دیگر اعضای شورای امنیت درخصوص فعال‌شدن مکانیسم ماشه می‌تواند یک فضای روانی را برای فشار به تهران ایجاد کند که لزوما به آغاز فرایند حقوقی منجر نخواهد شد، اما کارکردهای مدنظر اروپا و آمریکا را برای فشار به تهران خواهد داشت تا مشابه با همکاری و تعامل تهران با آژانس درخصوص نصب مجدد تجهیزات نظارتی، در قبال دیگر موضوعات مانند سطح غنی‌سازی و استفاده از سانتریفیوژها نیز تعاملاتی انجام شود».

گزارش

رئیس‌جمهوری ایران

گزارش

رئیس جمهوری از ایجاد نگاه مشترک میان سران برای عبور از محدودیت اینترنت خبر داد وفاق قوا برای رفع فیلترینگ
شرق: «در موضوع رفع فیلترینگ به نگاه مشترک میان سران رسیده‌ام»، جمله‌ای نودبسیخ از مسعود پزشکیان که نشان از تحقق این وعده مهم رئیس‌جمهور در آینده نه‌چندان دور دارد. بیست‌وسوم آبان بود که رئیس‌جمهور در جلسه هیئت دولت با بیان اینکه «دولت به دنبال ایجاد نگاه مشترک با دیگر نهادهای حاکمیتی درباره رفع فیلترینگ است»، بر ضرورت تسریخ در اجرائی این تصمیم جلسه شورای عالی فضای مجازی و تشکیل کارگروه ویژه به منظور بررسی ابعاد مختلف این موضوع، رفع دغدغه‌ها و نگرانی‌ها در این زمینه و ارائه نتیجه به جلسه بعدی این شورا برای تصمیم‌گیری نهایی تأکید کرد. بنابراین باید نتیجه گرفت این وفاق و نگاه مشترک شکل گرفته است، اما اینکه چه زمانی به مرحله اجرا درخواهد آمد، هنوز مشخص نیست. مسعود پزشکیان در دوران انتخابات ریاست‌جمهوری، برخلاف رویه سایر نامزدهای انتخاباتی و به دور از فضای وعده و وعیدهای نجومی، فقط بر چند وعده مهم از جمله رفع فیلترینگ تأکید داشت. از زمان آغاز به کار دولت، مسئله فیلترینگ به‌عنوان امری چالش‌برانگیز مطرح شد و مسعود پزشکیان همچنان بر قرار خود با مردم باقی ماند و وزیر ارتباطات را مأمور بررسی و تهیه گزارش در این زمینه کرد. چندی پیش مسعود پزشکیان گفت: «تالیح ارزیابی‌های علمی و تحلیل اثرات اجتماعی فیلترینگ نشان می‌دهد هیچ‌یک از اهداف این طرح محقق نشده، بلکه مضرات و مشکلات دیگری نیز ایجاد کرد، اما تعجب‌آور است که ما همچنان نسبت به ادامه این روند پرضر و بی‌نتیجه اصرار داریم».

درحالی‌که روند به ثمر رسیدن رفع فیلترینگ بسیار کند پیش می‌رود، انتقادهایی به عدم نتیجه‌دهی جلسات فضای مجازی مطرح شد که رشیدی‌کوچی، نماینده سابق مجلس، در این زمینه گفته است: «بزشکیان به‌طور کامل اختیار رفع فیلترینگ را دارد. او رئیس شورای عالی فضای مجازی است و به‌طور کامل قدرت برداشتن فیلترینگ را دارد».
علی لاریجانی، عضو حقیقی شورای عالی انقلاب فرهنگی که سابقه سه دوره ریاست مجلس را هم در کارنامه خود دارد، نیز به‌تازگی از دیدارش با دبیر شورای عالی فضای مجازی و راه‌حل این شورا برای حل مسئله فیلترینگ روایت کرده و گفته است: مشکل عمده‌ای که متدینین درباره فیلترینگ دارند، این است که تصاویر مستهجن در فضای مجازی وجود دارد. ایشان (دبیر شورای عالی فضای مجازی) گفت راه‌حل‌هایی هست، به‌هرحال عقاید مختلفی وجود دارد. مهم این است که از خطای مجازی درست استفاده شود. علی لاریجانی با بیان اینکه کسی دنبال استفاده نادرست و این تصاویر در این فضای نیست، خبر داد که دبیر شورای عالی فضای مجازی راه‌حل‌هایی داشت و گفت دولت تصمیم می‌گیرد که هم نگرانی متدینین رفع شود و هم فضا باز شود تا راحت بتوان کسب‌وکار راه انداخت. او توضیح داده است: به نظر من، ۹۵ درصد مردم به دنبال تصاویر مستهجن نیستند، ولی می‌خواهند سرعت فضای مجازی به‌گونه‌ای باشد که کسب‌وکار خود را راه بیندازند. حالا به خاطر پنج درصد که نمی‌توانیم اینترنت را ببندیم! آن راهی که دوستان شورای عالی فضای مجازی در پیش گرفته‌اند، تا آنجایی که من شنیده‌ام، این بود که ما برای آن ۹۵ درصد کار را سهیل می‌کنیم به‌طوانند زمینه کار اقتصادی و علمی هم داشته باشند.

البته در کنار مباحث سیاسی رفع فیلترینگ، مباحث فنی بسیاری هم مطرح است. نرگس مفیدی‌ذاتی، کارشناس آتی، در گفت‌وگو با «شرق» با بیان اینکه «هنوز اقدامی جدی برای رفع فیلتر از شبکه‌های اجتماعی برکاربردی مثل اینستاگرام و تلگرام صورت نگرفته است، به این دلیل که این موضوع به تصمیم‌های رگولاتور بستگی دارد و به شرایط خاصی مربوط می‌شود»، افزود: به‌عنوان یک کارشناس حوزه فناوری اطلاعات، معتقدم سیاست فیلترینگ به نفع جامعه نیست، اما از دید یک سیاست‌مدار ممکن است عوامل دیگری وجود داشته باشد که برای او اهمیت داشته باشند.

^[1] رئیس‌جمهوری از ایجاد نگاه مشترک میان سران برای عبور از محدودیت اینترنت خبر داد

^[2] «در موضوع رفع فیلترینگ به نگاه مشترک میان سران رسیده‌ام»، جمله‌ای نودبسیخ از مسعود پزشکیان که نشان